

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**ЛЕГКИЙ Микола Зіновійович**

УДК 821.161.2'06.09Франко І.

**ПРОЗА ІВАНА ФРАНКА:  
ПОЕТИКА, ЕСТЕТИКА, РЕЦЕПЦІЯ В КРИТИЦІ**

10.01.01 – українська література



**Автореферат**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
доктора філологічних наук

Дисертацією є монографія.

Роботу виконано в ДУ «Інститут Івана Франка НАН України» та в Інституті франкознавства Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України

**Науковий консультант** – доктор філологічних наук, професор  
член-кореспондент НАН України  
**Нахлік Євген Казимирович,**  
ДУ «Інститут Івана Франка НАН України»,  
директор

**Офіційні опоненти:** доктор філологічних наук, професор  
**Голод Роман Богданович,**  
ДВНЗ «Прикарпатський національний  
університет імені Василя Стефаника»,  
декан Факультету філології;

доктор філологічних наук, професор  
**Поліщук Володимир Трохимович,**  
Черкаський національний університет  
імені Богдана Хмельницького,  
завідувач кафедри української літератури і  
компаративістики

доктор філологічних наук, професор  
**Ткаченко Анатолій Олександрович,**  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка,  
професор кафедри історії української  
літератури, теорії літератури та  
літературної творчості Інституту філології

Захист відбудеться 23 вересня 2021 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.13 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 20 серпня 2021 р.

**Учений секретар спеціалізованої вченої ради**

кандидат філологічних наук, доцент



**Р. О. Крохмальний**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Проза Івана Франка – складний і багатий художньо-естетичний комплекс із великим розмаїттям тем, ідей, жанрових, сюжетно-композиційних і наративних форм, із широким спектром стилістичних вирішень: від готики й пізнього романтизму до модернізму. В царині прози письменник працював понад сорок літ (символічно!), від 1871–1872 навчального року, коли писав шкільні задачі для вчителів словесности, до 1913-го, коли вийшла друком друга редакція роману «Петрії й Довбушуки». За цей час з-під пера Франка з'явилося десять романів і повістей та близько півтори сотні творів малої прози (повісток, оповідань, новел, нарисів, образків, казок, фрагментарних форм). Прозова творчість письменника порушує (часто в комплексі) довгий ряд проблем – національних, соціальних, філософських, психологічних, морально-етичних, політичних, педагогічних, історіософських, теологічних, навіть літературознавчих, причому здійснює це на синхронному й діахронному зрізах.

Проза Франка була предметом прискіпливого аналізу багатьох синтетичних україно-, польсько-, чесько- й російськомовних праць, що вийшли друком за життя письменника; різномовних рецензій та відгуків, ювілейних та неювілейних прижиттєвих виступів; епістолярію. Для осмислення розвитку Франкової прози не втратили свого значення праці дослідників 1920–1930-х років. Були певні досягнення й у радянському франкознавстві, однак у ньому цілковито нехтувано українським національним питанням, що його порушувала проза І. Франка, проблемою непростого процесу формування національно свідомої інтелігенції й такого ж селянства, здатного піднести голос за свої соціальні та національні права. Внеском у вивчення Франкової прози стали ідеологічно незаангажовані праці дослідників з української діаспори.

Від кінця 1980-х років та в умовах Незалежної України франкознавство переживає справжнє піднесення. З-під пера дослідників з'явилося чимало знакових монографій, статей та розвідок, котрі по-новому осмислюють проблеми сутності Франкової творчості, зокрема прози. З-посеред довжелезного ряду сучасних досліджень виокремлюються синтетичні історико-літературні огляди; праці з проблем біографістики; студії, що висвітлюють ідейно-світоглядні та естетичні засади Франкової прози; роботи, які в стереометричному аспекті (мікропоетики одного тексту, макропоетики циклу або збірки) аналізують прозові твори письменника; праці, котрі вивчають особливості персонажного світу; розвідки, де висвітлено імагологічну систему. З різних аспектів, зокрема топологічному, часопросторовому, ейдологічному, танатологічному, описознавчому. Важливе місце у франкознавстві посіли студії над сюжетикою та композицією творів письменника; психологічні та психоаналітичні дослідження; компаративістичні праці; ті, що вивчають прозу Франка у фольклористичному аспекті; з огляду на розвиток індивідуального стилю; на генологічні, наратологічні проблеми; висвітлюють Франкову прозу з

погляду міфопоетики; лінгвістики; педагогічних проблем; у рецептивному аспекті.

Незважаючи на поважні здобутки, у сучасному франкознавстві донині немає праці, яка б комплексно висвітлювала траєкторію розвитку прози Івана Франка від її початків до завершення, звертаючи при цьому увагу на сюжетно-композиційні особливості, жанрову природу, образно-персонажну функціональність, форми викладу, походження й історії публікування творів, сюжетні перегуки з іншими мистецькими явищами, відтак – на еволюцію індивідуального стилю письменника, його методів і підходів до моделювання художнього світу, нарешті, на рецепцію його окремих творів чи їхньої сукупності у прижиттєвій критиці (адже саме актуалізований у письмовій реакції сучасника текст стає повноцінним артефактом, резонує в читацькій свідомості). За І. Денисюком, в історії української літератури, а то і за межами її автохтонно-етнічного простору, корпус прозових творів Івана Франка – явище унікальне, і цю унікальність не цілком усвідомлено, адже дотепер не з'ясовано спеціальними студіями її жанрово-проблемну систему, «частково свідомо запрограмовану автором у дусі науковості позитивізму, а частково доповнену самим іманентним процесом розвитку літератури та новітніми її концепціями»<sup>1</sup>.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Роботу виконано в рамках наукової теми Інституту Івана Франка НАН України «Літературна творчість і біографія Івана Франка (нові підходи та інтерпретації)» (державний реєстраційний номер – 0119U102302), а також у межах наукової теми Інституту франкознавства Львівського національного університету імені Івана Франка «Творчість Івана Франка в контексті української літератури XIX – початку XX століть» (державний реєстраційний номер – 0120U102571). Тему дисертації затверджено на засіданні Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 1 від 1 грудня 2020 р.).

**Мета дисертації** – дослідити прозову творчість Івана Франка як цілісне історико-літературне явище з огляду на поетику жанру, сюжету та композиції творів, образного світу, нарації, індивідуального стилю; висвітлити прозу письменника під кутом зору зміни його художньо-естетичних поглядів; систематизувати рецепцію Франкової творчості у прижиттєвій критиці.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- простежити траєкторію розвитку прози І. Франка;
- періодизувати прозову творчість письменника з урахуванням її домінантних стильових ознак;
- здійснити класифікацію прозових творів за тематично-проблемним критерієм;
- з'ясувати генезу їхніх основних образів та форм;

---

<sup>1</sup> Денисюк І. Новаторство Франка-прозаїка // Записки НТШ. Львів, 2005. Т. ССЛ: Праці Філологічної секції. С. 52.

- збагнути феномен прози І. Франка під кутом зору його ідейно-тематичного змісту;
- виявити поетикальні особливості жанрів, сюжетно-композиційних структур, наративних форм, образів, індивідуального стилю;
- осмислити прозу письменника з погляду творчого методу, художнього напрямку та стилю епохи;
- зіставити художню практику Франка з його естетичними маніфестами;
- розкрити оцінки письменникової прози у прижиттєвій критиці.

**Об'єктом дослідження** є прозові художні твори Івана Франка, а також його поетичні та драматичні твори, наукові праці, листи.

**Предмет дослідження** – проза письменника в її поетикальному, естетичному та рецептивному вимірах.

**Методи дослідження.** Для розгляду прози І. Франка необхідні: *біографічний* (кожен твір так чи інак є відблиском біографії автора), *психологічний* (відбиток його психології), *структурний* (застосовується для виявлення основних змістово-формальних одиниць твору, з'ясування механізмів взаємодії між ними), *семіотичний* (для пошуку значущих елементів тексту, котрі випрозорюють його сенси), *герменевтичний* (для пояснення твору відповідно до інтенцій автора), *рецептивно-естетичний* (для виявлення особливостей рецепції твору очима сучасників) методи. Основним слугує *аксонометричний* (від грецьких слів  $\acute{\alpha}\xi\omega\nu$  – «вісь» та  $\mu\epsilon\tau\rho\epsilon\omega$  – «міряти») метод (підхід), який дає змогу збагнути потенційну перспективу, приховану в конкретному творі, котра реалізується при написанні наступних творів.

**Теоретико-методологічну основу** дисертації становлять праці Т. Адорно, Е. Ауербаха, Е. Бальцежана, П. Баррі, Г. Блума, Р. Барта, М. Бахтіна, Л. Білецького, А. Білої, Г. Брандеса, В. Виноградова, Ю. Габермаса, М. Гнатюка, Р. Гром'яка, Т. Гундорової, Г.-Г. Гадамера, У. Еко, В. Жирмунського, М. Іванишин, П. Іванишина, Р. Інгардена, І. Качуровського, М. Кодака, Н. Копистянської, Д. Корвін-Пйотровської, Р. Крохмального, Ю. Лотмана, Г. Маркевича, Т. Мейзерської, М. Мерло-Понті, З. Мітосек, М. Моклиці, Б. Мондіна, Д. Наливайка, Р. Нича, Х. Ортеги-і-Гассета, С. Павличко, О. Потебні, В. Проппа, Л. Скупейка, А. Ткаченка, Ц. Тодорова, Б. Томашевського, В. Топорова, Д. Уліцької, Д. Урнова, Б. Успенського, В. Федорова, М. Фуко, Д. Чижевського, Г.-Р. Яусса та інших, котрі є вагомими для з'ясування особливостей поетики, семантики, естетики, структури художнього тексту, тонкощів індивідуального стилю письменника, стилів літературних напрямів, течій та епох, специфіки прозового опису, адекватного розуміння текстового світу, пошуку точних методологічних підходів до аналізу художнього тексту, відповідей на питання філософії літератури й сутності мистецтва слова.

На цілу низку питань про екзистенційну природу літератури дають відповіді культурологічні (у широкому сенсі слова) праці Л. Андрєєва, Ф. Ар'єса, В. Войтовича, Л. Виготського, С. К'єркегора, Ч. Ломброзо, О. Лосєва, А. Макарова, Д. Нечаєнка, Я. Парандовського, С. Плачинди,

В. Роменця, В. Франкла, Е. Фромма, З. Фройда, Б. Шестакова та багатьох інших.

Джерельну базу монографії становлять праці франкознавців О. Багана, І. Басса, Ф. Бацевича, Л. Білецького, О. Білецького, Л. Бондар, В. Будного, Г. Вервеса, О. Вертія, М. Возняка, Х. Ворок, Р. Голода, Р. Горака та Я. Гнатіва, М. Гнатюка, Я. Грицака, М. Грушевського, О. Грушевського, З. Гузара, Т. Гундорової, Є. Дегена, І. Денисюка, О. Дея, К. Дронь, В. Дуркалевич, М. Євшана, С. Єфремова, М. Жулинського, Рост. Заклинського, М. Зерова, М. Ільницького, В. Корнійчука, Т. Космеди, А. Кримського, А. Крушельницького, М. Лапій, М. Ласло-Куцюк, О. Луцишин, Л. Луціва, Я. Мельник, В. Микитюка, М. Мороза, М. Мочульського, І. Набитовича, Д. Наливайка, Є. Нахліка, О. Огоновського, Т. Пастуха, С. Пилипчука, Г. Сабат, Т. Салиги, О. Салій, О. Сербенської, Л. Скупейка, М. Степняка, Б. Тихолоза, Н. Тихолоз, М. Ткачука, Н. Тодчук, Л. Турбацького, І. Ціхоцького, Р. Чопика, А. Швець, В. Щурата, С. Щурата, Б. Якимовича й ін.

Літературний контекст існування прози І. Франка дають змогу насвітлити історико-літературні праці В. Агєєвої, В. Антофійчука, О. Бандровської, Н. Бойко, Л. Гаєвської, Л. Горболіс, С. Журби, М. Зушмана, Н. Калениченко, Ю. Коваліва, О. Колінько, Ю. Кузнецова, Л. Мацевко-Бекерської, О. Мельник, С. Микуша, А. Печарського, Р. Піхманця, Г. Пйотровського, В. Поліщука, І. Приліпко, Р. Ткаченка, С. Хороба, О. Черненко, Н. Шумило, Г. Яструбецької та інших літературознавців.

**Наукова новизна.** Запропонована праця – перше в українському літературознавстві дослідження, в якому охоплено всю художню прозу Івана Франка з урахуванням сучасних методологічних підходів та новітніх здобутків у царині науки про літературу. Його новизна полягає у тому, що:

- запропоновано нову стратегію дослідження художньої творчості (після планіметрії та стереометрії), що ґрунтується на аксонометричному аналітичному підході;

- прозову спадщину письменника досліджено в розвитку – від найраніших гімназійних спроб до другої редакції роману «Петрії й Довбушуки», останнього прозового твору;

- встановлено, що еволюція Франкової прози – не прямий і поступальний процес, а складний рух із багатьма відступами, поверненнями, «скоками», котрі детермінуються логікою творчих потреб, уподобань, настроїв, пошуків письменника, тобто контекстом індивідуальної психології творчості;

- створено нову систему класифікації прозових творів Франка, котра базується на проблемно-тематичному, образно-персонажному та жанровому підходах;

- розроблено нову схему періодизації Франкової прози з огляду на ідейно-естетичні погляди письменника, домінування стилістичних ознак (готики, романтизму, натуралізму, модернізму), контекст іманентних розвиткові української літератури сенсів та значень;

– доведено, що творчість Франка, зокрема прозова, мала значну популярність серед іншомовних (польських, чеських, словацьких, німецьких, угорських, російських) критиків, перекладачів і звичайних читачів;

– уведено в науковий обіг багато незнаних джерельних матеріалів (епістолярних, спогадових), котрі по-новому висвітлюють генезу образів, рецепцію творів, обставини їх написання та видавничу історію (листи Л. Драгоманової, О. Озаркевич, К. Попович, П. Хмельовського, К. Чапельського, Ф. Щенсного-Дашинського та ін., спогади Б. Барвінського, З. Флюнта й інших);

– встановлено генезу сюжетів («Петрії і Добошуки», «Ліси і пасовиська», «Доктор Бессервіссер», «Історія кожуха»), образів (Хоми і Семена, «Два приятелі», ріпника Гриня, «На роботі», Темери, Бовдура, «На дні»; Олі і Володка, «Вільгельм Телль»; Панталахи та полуйки з однойменних творів; сина Остапа, «Син Остапа»), сюжетних («Вугляр», «Хлопська комісія» тощо) і лінгвальних форм («Грицева шкільна наука»);

– віднайдено інтертекстові паралелі: «Лель і Полель» – «Лілла Венета» Ю. Словацького, «Сойчине крило» – «Пан» К. Гамсуна;

– по-новому кваліфіковано жанри творів («Дріада» – акварель, «На дні», «Маніпулянтка», «Панталаха», «Як Юра Шикманюк брів Черемош» – повістки, «Сойчине крило» – повість-новела, «Герен у нозі» – оповідання-притча і т. д.;

– в активний науковий обіг уведено відомості про задумані, але не написані прозові твори Франка: оповідання «Піскарський кінь», повість «Андрусь Басараб», збірку «Над Черемошем»;

– оприєвнено малознані або й зовсім не відомі рецензії та відгуки на Франкові твори, зосібна польською, чеською та німецькою мовами.

**Практичне значення отриманих результатів.** Результати дослідження можуть бути використані для написання курсів історії літератури, лекцій для студентів гуманітарного профілю, курсових, магістерських, дисертаційних робіт, підручників і посібників для вищої та середньої школи, історико- й теоретико-літературних статей, розвідок та оглядів.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення і результати дослідження були предметом обговорень у виступах на таких наукових конференціях, симпозіумах, конгресах, сесіях та семінарах:

*міжнародних, що відбулися в Україні:* VI Міжнародний конгрес українців (Донецьк, 2005), «Orbis terrarum Івана Франка» (Дрогобич, 2005), «Іван Франко та митрополит Андрей – Мойсеї українського народу» (Трускавець, 2006), «Іван Франко: дух, наука, думка, воля» (Львів, 2006), «Українська філологія: школи, постаті, проблеми. До 160-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті» (Львів, 2008), «Іван Франко: Я єсть пролог...» (Львів, 2016), «Українська філологія: школи, постаті, проблеми. До 170-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті» (Львів, 2018);

*міжнародних, що відбулися за кордоном:* «Iwan Franko w kontekście literatury, kultury, historii i stosunków polsko-ukraińskich. W 150 rocznicę urodzin»

(Варшава, Польща, 2006), «Тарас Шевченко – апостол українського народу» (Сату-Маре, Румунія, 2012);

*всеукраїнських*: XVI щорічна наукова конференція, присвячена 145-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 2001), «Творчість “молодомузівців” і проблеми українського модернізму» (Львів, 2006), «“Не попів слів, а серця жар”»: філологічні обрії Івана Денисюка» (Львів, 2014), «Іван Франко та регіональне різноманіття національної літератури» (Чернівці, 2015), «“Благословенний закуток нашого краю”: II франкознавчий пленер. Гуцульщина» (Криворівня, 2016), «Генераційний феномен як бунт і де(кон)струкція» (Львів, 2017), «“Дивлячись на цей гірський світ...”: літературознавчі виміри. III франкознавчий пленер» (Бистрець, 2017);

*регіональних*: XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII та XXXIV щорічні наукові конференції (Львів, 2002–2020), XXII, XXVI, XXVII, XXVIII, XXXI Наукових сесіях НТШ (Львів, 2011, 2015–2017, 2020), «Іван Франко і питання модернізації української літератури межі XIX–XX ст.» (Дрогобич, 2000), «Іван Франко і питання релігії» (Дрогобич, 2001), «Іван Франко і польська культура» (Дрогобич, 2003), «З когорти подвижників (до 90-річчя від дня народження М. О. Мороза)» (Львів, 2006), «“Semper tiro” – “Semper magister” (до 125-річчя від дня народження Михайла Возняка)» (Львів, 2006), «Іван Франко: тексти і контексти» (Крехів, 2006), «Франко в плен-ері (натурфілософські аспекти життєтворчості)» (Ворохта, 2007), «Іван Франко і родина Драгоманових-Косачів» (Луцьк – Колодяжне – Скулин – урочище Нечимне, 2008), «Наукова та художня спадщина Івана Франка – сучасній Україні» (Львів, 2008), «Осягаючи літературу на перехрестях віку (до 75-річчя з дня народження Миколи Ільницького)» (Львів, 2009), «Іван Франко і культура Поділля» (Кам’янець-Подільський, 2009), «Іван Франко – письменник, державотворець, речник соборності України» (Дрогобич, 2014), «Нагуєвицькі читання 2015: Ідеї національної свободи та культурної самобутності у творчості Івана Франка» (Дрогобич – Нагуєвичі, 2015), Наукова конференція, присвячена 160-річчю з дня народження Івана Франка (Миколаїв, 2016), «Іван Франко – письменник, учений, громадський діяч» (Дрогобич, 2016), «Нагуєвицькі читання – 2017. Іван Франко у вимірах сучасної філології: націософські, культурологічні та методологічні акценти» (Дрогобич, 2017), «“Відбилися дивовижною луною”: “попередні” тексти в художньому світі Івана Франка» (Львів, 2020), семінар «Перехресні стежки» (Львів, неодноразово).

**Публікації.** Основні положення дисертації відбито у 58 одноосібних публікаціях, серед них одна монографія, 26 статей у наукових фахових виданнях України. 31 публікація додатково висвітлює наукові результати дисертації.

**Структура дисертації.** Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (1139 позицій, з них – 69 іноземними мовами), покажчика художніх творів та наукових праць І. Франка, покажчика імен. Загальний обсяг монографії – 608 сторінок, основний текст викладено на 520 сторінках.



## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність роботи та доцільність її наукової розробки, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, окреслено концепцію, вказано на її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, названо методи дослідження, теоретико-методологічну та джерельну базу, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, подано відомості про їх апробацію, представлено публікації за темою дисертації, структуру й обсяг роботи.

*Перший розділ – «До витоків Франкової прози. Класифікація. Проблеми періодизації»* – складається з чотирьох підрозділів. У ньому зазначено, що провідним принципом широкоохопної діяльності Франка став догмат праці. Будучи, за М. Грушевським, «геніальним галицьким хлопом», котрий не гордував ніякою роботою задля економічного, культурного й політичного піднесення українського народу, Франко основною метою своєї праці вважав здобуття народіві елементарних національних прав через загальнолюдські цінності. Незважаючи на те, що сам скромно применшував значення своїх творчих здобутків, письменник спромігся написати твори високого художнього гатунку, котрі здобули значну популярність серед українських та іншомовних критиків і перекладачів. Майже кожен із великоформатних творів І. Франка після публікації в періодичних виданнях вийшов друком окремою книжкою, а оповідання, повістки, новели, нариси, казки, образки, ескізи письменника об'єднано у 24 прижиттєві видання. Відзначено, що Франкові збірки різні за обсягом, твори у них погруповано за жанровим («Коли ще звірі говорили»), тематичним («Борислав», «“Полуйка” і інші бориславські оповідання»), проблемним («“Малий Мирон” і інші оповідання»), зокрема натурфілософським («“На лоні природи” і інші оповідання»), персонажним («“Маніпулянтка” і інші оповідання»), критеріями. Певна однотипність у назвах збірок випрозорює композиційну стратегію автора: на перше місце у книжці виноситься найголовніший, на його думку, твір, а «інші» з тих чи тих міркувань узалежнюються від нього, «просвічуються» його назвою, сприймаються в сукупності з ним. Різні обставини змушували письменника переписувати й перевидавати окремі тексти: роман «Петрії і Добошуки» («Петрії й Довбушуки»), повість «Воа constrictor», оповідання «Ріпник», «Bohater mimo woli» («Герой поневолі»), ескіз «Цигани». Переробляючи твір, письменник видозмінював сюжет і композицію, переставляв ідейно-проблемні акценти, причому до трансформування «молодечих» творів удавався в зрілому віці, по багатьох літах після першопублікації. Закономірним здається той факт, що прозу Франка розпочинає роман «Петрії і Добошуки», а завершує друга редакція цього ж твору.

Прозові художні твори Франко писав трьома мовами: українською, польською та німецькою. Часто перекладав українською ті, котрі спершу написав чужими: «Pantałacha» («Панталаха»), «Rębacz» («Рубач»), «Jak Rusin

ślukł się po tamtym świecie» («Як Русин товкся по тім світі»), «Ein Dorn im Fusse» («Терен у нозі»), «Thomas mit dem Herzen und Thomas ohne Herz» («Хома з серцем і Хома без серця») та ін. Своєю чергою, власні українські твори Франко перекладав іншими мовами: «Schönschreiben» («Лексја каліграфї»), «На дні» («Na dnie»), «Гава» («Слава Богу, для начала и это хорошо!»), «Яць Зелепуга» («Миллионер»). Такий творчий феномен письменника пояснюється, по-перше, досконалим володінням польською й німецькою мовами, засвоєними в дитинстві; по-друге, Франко мав нагоду співпрацювати з багатьма польсько-, німецько- й російськомовними виданнями («Praca», «Przegląd Społeczny», «Kraj», «Prawda», «Kurjer Lwowski», «Die Zeit», «Киевская старина» та ін.); по-третє, нерідко шукав сприятливих обставин для публікації творів; і, нарешті, у чужомовних виданнях своїми текстами наочно демонстрував зріст і розвиток української літератури. Прозові твори І. Франка ще за його життя неодноразово тлумачили чужими мовами (польською, чеською, німецькою, угорською, російською) інші перекладачі.

За тематично-проблемним критерієм, а також з урахуванням авторських принципів селекції й об'єднання творів у збірки, здійснено класифікацію прозових творів. Усього виокремлено вісім циклів: історичний, цикл творів із життя й діяльності представників різних верств та станів суспільства (у ньому – бориславський, «професійний», селянський, тюремний, інтелігентський, шляхетський субцикли, а також група творів з інтегральною темою межисоціальних та міжнаціональних стосунків), «виховний», любовний, авторефлексійний, «казковий», філософсько-притчевий та сатиричний.

У розділі акцентовано, що на формування особистості Франка сильний вплив мала його бабуся по матері – Людвіка Кульчицька, в котрої малий Іван мешкав під час навчання в початковій школі і бував тут часто й пізніше, до 1871 р. Від неї успадкував духовий аристократизм, шляхетське виховання, причетність до світу культури. Постать батька, який мав великий авторитет у мешканців довколишніх сіл, його життєве кредо «з людьми і для людей», його кузня, що про неї Франко згадував з особливою теплотою, стали для нього значущим символом життєтворчості. Родинна любов пробудила в майбутньому письменникові альтруїзм та відчуття обов'язку служити людям, створила умови для становлення пасіонарної особистості. Характер та світогляд малого Франка формували також любов до природи й захоплення нею, невгамовний потяг до знань, до розкриття таємниць індивідуума, соціуму й світобудови, помножені на амбіції «пізнати найширше коло людських інтересів», постійне плекання таланту, прагнення бути першим і найкращим. Жадоба знань виявлялася, зокрема, й у постійному духовому та інтелектуальному розвитку через перманентний процес читання, навіть всупереч несприятливим умовам, аналіз прочитаного, в інтересі до книжки назагал. Від раннього дитинства Франка оточувала усна народна творчість – пісні, легенди, перекази, притчі, казки тощо. Попри вироблений замолоду доволі чіткий позитивістський світогляд, письменник ніколи не був байдужим до явищ зі сфер надприродного, ірреального, містичного, «невідомого», міфологічного. Інтерес до «іншого

світу» ферментувався фольклористичною діяльністю, котру розпочав за гімназійних часів.

Художній смак формувала й гімназійна лектура. Шекспір, Гете, Гайне і Шиллер, Міцкевич, Словацький і Красінський, Ежен Сю та Гофман, Дікенс, Гюго, Гомер, Софокл, Шевченко, Марко Вовчок, Куліш, Руданський, Мирний, а згодом Золя, Г. Успенський, Тургенєв, Толстой і Достоевський – про твори цих та інших письменників Франко неодноразово згадував як про такі, що вигострювали його художню думку, а часто були зразками для власних текстів. Перекладацька діяльність Франка теж мала неабиякий вплив на формування оригінального художнього світу. Прагнучи познайомити українського читача зі здобутками інших літератур, він перекладацьким оком зумів охопити найширші художні простори – літературу й фольклор не лише багатьох народів Європи, а й Азії, Африки, Америки, Австралії.

У розділі здійснено періодизацію Франкової прози. За *домінантними* стильовими ознаками, яскраво виявленими у певних часових межах, прозову творчість письменника поділено на три відтинки: 1) *період «молодечого романтизму» та початків позитивізму* (1871–1876); 2) *період «наукового та ідеального реалізму»* (1877–1900); 3) *період модерністичних тенденцій* (1901–1913).

У *другому розділі* – **«Період “молодечого романтизму” та початків позитивізму (1871–1876)»** (містить три підрозділи) – розглянуто перші гімназійні проби Франка «Опись літа», «Хосен води» та «Опись пожару», а також оповідання «Іван Зубильник» і «Як старого дуба не нагнеш, так старого чоловіка не навчиш (Подія з XVI століття)». Вони засвідчують учнівство Франка у красному письменстві: невироблений стиль, шаблонність характерів, невправну й кострубату мову, використання готових або запозичених сюжетів і мотивів. Проте перші літературні спроби юнака демонструють справжні проблески таланту майбутнього прозаїка, є важливим кроком у становленні його художньої вправності, зокрема в побудові сюжету. Дебютним друкованим прозовим твором І. Франка (студента Львівського університету) став роман «Петрії і Добошуки: Повість Джеджалика в трьох частях» (1875–1876). У роботі з'ясовано генезу багатьох сюжетних вузлів роману, відзначено, що його сюжет характеризується заплутаністю, чергуванням реальних і фантастичних епізодів, таємничістю, яка іноді переходить у містику, неочікуваними поворотами й відступами. Жанр твору кваліфіковано як авантюрно-пригодницький романтично-готичний роман (пізньоромантичний у контексті української літератури) із натуралістичними стильовими вкрапленнями та запрограмованими соціальними тенденціями – перший такого ґатунку твір в українському письменстві. Творчо засвоївши гімназійну та студентську лектуру, Франко створив оригінальний роман, надавши йому українського національного колориту й наснаживши його органічно-українським ідейно-проблемним змістом. Твір відбиває еволюцію естетичних поглядів письменника: від ідеалізму, адже, на його переконання, література – це «винайдення іскри божества в дійствительності» («Поезія і її становисько в

наших временах»), до початків позитивізму, провісником якого стала ідея жертвовної праці для народу. Увагу критики роман привернув через півтора десятка років і був оцінений переважно лише як історико-літературне явище, не позбавлене, однак, таланту.

Водночас із публікуванням роману «Петрії і Добошуки» з-під пера Франка вийшли твори малої прози – «Лесишина челядь», «Два приятелі» (1876) та «Вугляр» (надруковано 1909 р.), а також початок роману «Гутак» (залишився незавершеним). У передмові до збірки «“Добрий заробок” і інші оповідання» (1902) він зізнався, що ці та наступні твори пов’язані з задумом збирати матеріали, ескізи та оповідання для змалювання образу галицького суспільства в різних його верствах, змаганнях, працях, заробітках, стражданнях, поривах, ілюзіях та настроях. Реалізація задуму передбачала настанову на спостереження, дослідження, аналіз і верифікацію фактів та явищ, здобутих безпосередньо з доколишнього соціального світу, з суспільного та індивідуального життя особистості. Зорієнтованість на емпіричні, здобуті на власному досвіді знання, сприяла формуванню і зміцненню в молодого письменника позитивістичного світогляду, що призвело до певних змін у художній практиці. Особливий резонанс викликав фрагментарний образок (етюд) «Лесишина челядь», у якому Франко мав на меті «змалювати контраст між красою природи і мізерією людського життя» – і написав експериментальний фрагментарно-настрійний імпресіоністичний твір, натоді не цілком зрозуміле художнє явище, про що свідчать не завжди схвальні відгуки сучасників (скажімо, В. Барвінського). Лише на зламі століть критика належно оцінила його. «Вугляр», «Лесишина челядь» та «Два приятелі» стали передвісниками нового етапу Франкової творчості, позначеного виразними ознаками натуралізму й реалізму та активного пошуку нових засобів моделювання художнього світу.

У *третьому розділі* – «**“Науковий” та “ідеальний реалізм” (1877–1900)**», до складу якого входять 23 підрозділи, – зазначено, що другий період Франкової творчості – найтриваліший у часі й найплідніший у творчому вимірі. З-під пера письменника вийшли такі вагомні для його прози й для української літератури романи, як «Не спитавши броду» (соціально-психологічний роман виховання), «Основи суспільности» (сенсаційний соціально-психологічний роман), «Lelum i Polelum» («Лель і Полель») та «Перехресні стежки» (соціально-психологічні романи з життя української інтелігенції), а також незавершений роман з життя робітників «Борислав сміється»; повісті «*Voia constrictor*», «Захар Беркут» та «*Dla ogniska domowego*» («Для домашнього огнища»); чимало оповідань, повісток, новел, нарисів, казок, що їх після опублікування в різних виданнях об’єднав у збірки «Борислав», «В поті чола», «*Obrazki galicyjskie*», «Коли ще звірі говорили» та ін. Художня творчість І. Франка щораз уважніше зосереджується на утилітарних завданнях. Позитивістична методологія створення художнього світу, що передбачала ретельне й усебічне дослідження явищ реальної дійсності, націленість на факти, аналіз та пошук причинно-наслідкових зв’язків між цими фактами та

явищами, дала письменникові змогу витворити оригінальну концепцію «наукового реалізму», котра в творчій практиці реалізувалася в суголосний із європейськими літературами натуралістичний спосіб творення. Естетичну концепцію «наукового реалізму», яка передбачала реалізм в описуванні фактів і реалій дійсності, використання наукової методології для їх аналізу, визнавала літературу образом «життя, праці й думок» свого часу, Франко сформулював у трактаті «Література, її завдання і найважливіші ціхи» (1878), що ним полемізував із студією І. Нечуя-Левицького «Непотрібність великоруської літератури для України і для Слов'янщини (Сьогочасне літературне прямування)» (1878). У дослідженні Франка літературу поставлено на один рівень із наукою, ідеологією. На визріванні цієї концепції особливо позначився вплив Е. Золя, який мав на меті написати «натуральну» і соціальну історію однієї сім'ї, спостерігаючи за дією певних біологічних чинників на характер, поведінку та долю представників одного роду. «Науковий реалізм» – це авторський варіант натуралізму як реалістичної течії в українській літературі другої половини ХІХ ст. Проте Франків натуралізм «підмішаний» романтикою; автор не цурається свого національного фольклору, колориту, етноменталітету, типажу тощо. У руслі цієї концепції створено цикл «Ruteńsu», політичне оповідання «Моя стріча з Олексою», новелу «Муляр», серію невеликих оповідань і новел із дитячого життя: «Малий Мирон», «Оловець», «Schönschreiben», «Мавка», «Микитичів дуб», «Злісний Сидір», «Пирого з черницями».

«Науковий реалізм» (натуралізм) Франка тісно пов'язаний із глибоким психологічним зондажем особистостей різних суспільних станів (робітників, селян, ремісників, заробітчан, військовиків, інтелігентів, дворян, повій, людей «дна» тощо), національностей (українців, поляків, німців, австрійців, євреїв, циган, угорців, чехів та ін.), вікових груп. Проза Івана Франка цього періоду, згідно з авторським концептом, створила широку й строкату картину галицького суспільства з його пориваннями, прагненнями та настроями. Так, оповідання «Ріпник» має ознаки соціально-психологічної студії з її увагою до фактів дійсності; в оповіданні «На роботі» письменник подав новітню нарративну форму «потоків свідомості», зокрема безпосереднього внутрішнього монологу, а в повістці «Навернений грішник» ретельно простежив поступову фізичну й психічну деградацію персонажа, спричинену алкоголізмом. Цикл «Борислав», до якого ввійшли названі твори, мав цілковитий скандальний успіх серед галицької публіки.

З аксонометричного погляду логічним продовженням циклу «Борислав» стала соціально-психологічна повість «Voia constrictor», яка розгорнула бориславську тему й зобразила міфологізований образ Борислава. Під час першого арешту (1877) в І. Франка виник задум написати твір із тюремного життя, що його апробовано спершу в незавершеному романі «Івась Новітний», відтак реалізовано в натуралістичній психологічній повістці «На дні», в якій виведено галерею тюремних типів, зокрема інтелігентного Андрія Темери та психопатичного Бовдура. В оповіданнях «Добрий заробок», «Слимак», «Сам

собі винен», «Хлопська комісія» письменник утілює власну настанову на прискіпливий аналіз дрібних фактів довколишньої дійсності.

У сфері «наукового реалізму» визріла ще одна творча концепція письменника – «ідеального реалізму», покликана не лише до пильного аналізування фактів, вивчення спадковості людини, а й до створення небувалою як справжнього факту, темпоральних викривлень, намагання видати бажане за дійсне. У листі до М. Павлика від 12 листопада 1882 р. Франко зазначив, що, замість студіювати тисячі малозначущих дрібниць, змальовувати «тіло сучасного чоловіка і сучасної суспільності», варто звернути увагу насамперед на «думки, змагання, боротьбу». «Се є реалізм ідеальний, котрий приймає реалізм яко методу, а ідеалізм (не ідеалізування людей, але представлення людей з їх добрими і злими боками, а головне – представлення типів, котрі б уособляли в собі думи і змагання даної доби, – представлення розвитку суспільності) – яко зміст, яко ціль» [т. 48, с. 331]<sup>2</sup>. Виношуючи задум роману «Борислав сміється», Франко мав на меті зобразити те, що тоді існувало лише в зародку, «представити реально небувале серед бувалою і в окрасці бувалою». Слід зазначити, що термін «ідеальний реалізм» Франко запозичив у свого вчителя Ю. Охоровича, котрий використав його для методології визначення середньостатистичних параметрів душі суспільства, здобутих із його писемних пам'яток (художніх творів, наукових, філософських, теологічних праць тощо). У розумінні Охоровича ідеальний реалізм – це метод, за допомогою якого дослідник міг знаходити середнє арифметичне між ідеальними й матеріальними складниками душі людини<sup>3</sup>. Концепція «ідеального реалізму» виписана у Франка не так чітко, як «наукового» (не останньою чергою тому, що викладена в приватному листі, а не в науковому трактаті). Маючи на оці зобразити початки організованого змагання (страйку) бориславських ріпників, письменник змодельював концепт «небувалою в окрасці бувалою» як складову «ідеального реалізму».

Прозі Франка цього періоду притаманні також «романтичні скоки»: звернення до історії рідного народу, її глорифікація та героїзація («Захар Беркут»). У середині 1880-х років, окрім творів із селянського життя, з'явилася психологічна музично-малярська новела («Вільгельм Телль»), активно культивувався повістка («Яць Зелепуга», «Панталаха», «Маніпулянтка»), врешті, своєрідним проміжним підсумком стала збірка «В поті чола». Різноманітна, політематична й багатопроблемна, вона є етапом реалізації Франкової програми створення збірною образу галицького суспільства. Персонажів кожного з оповідань виведено в складній, іноді екстремальній життєвій ситуації, яка, за незначними винятками, врешті призводила до занепаду особистості (втрати матеріальних цінностей або зміни морально-етичних пріоритетів), незрідка до її смерті. У цьому унікальність збірки. Письменник спробував своїх сил у жанрі інтелектуального роману («Не

<sup>2</sup> Франко І. Зібрання творів: У 50 томах. К.:Наук. думка, 1976–1986. Покликаючись на це видання, в дужках вказуємо том і сторінку.

<sup>3</sup> Ochorowicz J. Jak należy badać duszę, czyli O metodzie badań psychologicznych: Rozprawa konkursowa. Warszawa: W drukarni Karola Kowalewskiego, 1869. S. 74–75.

спитавши броду»), а також написав психологічну повість («Для домашнього огнища») та соціально-психологічний роман з елементами детективу («Основи суспільности»), котрі засновані на скандальних львівських подіях 1880–1890-х рр. і засвідчують про повернення письменника до улюбленої психологічної проблематики.

З'ясовано, що Франків натуралізм (у цьому його авторська специфіка) «розщеплюється» на новітні течії й напрями, котрі з особливою яскравістю виявлять себе наступного періоду, як-от імпресіонізм («Лесишина челядь», «Поки рушить поїзд»), символізм («Рубач»), декаданс («Lelum i Polelum», «Перехресні стежки»). У середині 1880-х рр. Франко в окремих творах відступав од міметизму при моделюванні художнього світу, допуслав існування світу іншого, паралельного з реальним: міфологічного («Мавка»), потойбічного («Як Русин товкся по тім світі»), сюрреального («Як Пан собі біди шукав», «Поєдинок», «Рубач»). Водночас яскраво виявилися казкотворчий («Коли ще звірі говорили») та сатиричний дискурси («Свинська конституція», «Доктор Бессервіссер»). Франко вкотре звернувся до бориславської теми («“Полуйка” і інші бориславські оповідання»), здійснив екскурс у давнє письменство («Староруські оповідання»). У цей період митець створив новаторські, з елементами модернізму, соціально-психологічні романи «Лель і Полель» та «Перехресні стежки», в центрі яких – інтелігенти-народолюбці з широкими програмами піднесення національної свідомости селянства й обстоювання його соціально-економічних та національних прав.

Особливо активно критика відреагувала на повістку «На дні», повість «Захар Беркут», збірки «В поті чола» й «*Obrazki galicyjskie*» (через передмову «*Nieso o sobie samym*»). Завдяки рецептивному резонансу та перекладам творів польською, чеською, німецькою, угорською та російською мовами, Франко здобув реноме чільного галицько-українського письменника, добре знаного на культурних теренах Австро-Угорщини й Росії.

*Четвертий розділ – «Назустріч модернізмові (1901–1913)»* – складається з 10 підрозділів. У ньому акцентовано, що проза І. Франка початку ХХ ст. виявила потужну тенденцію до пошуку новітніх художньо-естетичних засобів та форм моделювання фікційної дійсности; тенденцію, що бере початок наприкінці попереднього століття, все більше вияскравлюючись та міцніючи. У прозових творах письменника помітні виразні риси модернізму, зокрема таких його течій, як імпресіонізм («Під оборогом», «Дріада»), символізм («Терен у нозі», «Як Юра Шикманюк брів Черемош»), експресіонізм («Великий шум»), сюрреалізм («Неначе сон», «Син Остапа»). Багатьма рисами модернізм повертається (на іншому рівні розвитку) до «старого» романтизму, зокрема незалежненням особистости від суспільних умов її існування, абстрагуванням індивіда від загалу, незвичністю й незвичайністю цієї особистости, відступом од наслідування й копіювання дійсности, використанням ірреального й містичного тощо. Глибоке занурення у психологію персонажа, студіювання мотивів його поведінки, чого вимагав Франків «науковий реалізм», логічно провокувало письменника до пошуку нових засобів ословлення психічних

процесів. Не випадково І. Франко називав натуралізм «батьком усіх тих [модерністських. – М. Л.] напрямів» [т. 35, с. 373].

З іншого боку, до своїх колишніх творчих методів письменник на зламі століть ставився критично, вважаючи провідним художнім підходом не аналіз, а синтез. Видимими ознаками синтезу у Франковій прозі стали потужний філософський струмінь, схильність до оперування глобальними абстрактними категоріями (добро – зло), до параболізації художньої структури, до сміливого застосування засобів художньої умовності, фантастики, ірреального, до ліризації й драматизації епічного тексту, що характерне для таких творів, як «Хмельницький і ворожбит», «Терен у нозі», «Під оборогом», «Батьківщина», «Як Юра Шикманюк брів Черемош», «Сойчине крило», «Великий шум», «Син Остапа», «Неначе сон», «Гуцульський король» та інших.

У цей період Франко часто переосмислював і переписував давніші твори. На початку ХХ ст. з-під його пера з'явилися другі, суттєво видозмінені редакції оповідань «Герой поневоли», «Дріада», повісти «*Voia constrictor*», роману «Петрії й Довбушуки», збірки «Рутенці. Типи галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин[улого] в[іку]». Очевидно, повернення до творчого доробку «юних днів, днів весни» пов'язано з корегуванням ідейно-естетичних та морально-етичних цінностей, закладених у ці твори. Франко відчув гостру потребу впорядкувати та систематизувати творчий доробок.

У творах цього періоду («Батьківщина», «Терен у нозі», «Хмельницький і ворожбит», «Як Юра Шикманюк брів Черемош») письменник у художньо-естетичному аспекті порушив проблеми теодицеї й антроподицеї, котрі прагнуть узгодити ідею благого й розумного Божественного керування світом із наявністю світового зла. З погляду людини, Бог потребує виправдання за існування зла у світобудові; за те, що злочин чи моральний переступ залишаються без покари у цьому світі; за те, що страждання нерідко випадають не тим, кому слід; за те, нарешті, що людина у світі страждає значно більше, ніж на це заслуговує. В антропологічному вимірі вплив зла на людину необхідний для її постійного морального вдосконалення, зокрема й очищення через духове страждання, докори й муки сумління; визнання присутності зла не повинно перешкоджати людині шукати шлях до Бога. У цьому аспекті концепція боговиправдання наближається до проблем антроподицеї (від грецьких слів «антропос» – людина і «діке» – справедливість), тобто виправдання людини за існування зла у світі. Людина – істота мізерна й немічна, тому нездатна встояти проти безлічі спокус, котрі оточують її у цьому світі; вона, отже, джерело зла у світобудові. Однак ця мала істота завжди має шанс на виправдання через усвідомлення свого трансцендентного зв'язку з Богом, котрий готовий пробачити їй провини й піднести її до іншого, вищого рівня буття.

Однією з ознак Франкової творчості початку ХХ ст. є автотематизм (мемуарні есе «У кузні», «У столярні» та «Гірчичне зерно», об'єднані підзаголовком «Із моїх споминів», оповідання «Отець-гуморист» та «Під оборогом»). На зламі століть письменник постійно повертався до дитячих та



ранніх юнацьких літ, прагнучи «в модусі спомину» актуалізувати ті події, що особливо запали у пам'ять і душу, згадати тих, хто залишив незгладний слід у спогадах. Повернення до джерел, *in illo tempore*, пов'язано у Франка з потребою узагальнення й переосмислення життєвого шляху, акцентування на неперехідних аксіологічних цінностях, з усвідомленням швидкоплинності життя і водночас його вічної тривалості у Слові, врешті, з верифікацією самоідентифікації. У його дитинстві було любо, гарно, затишно й цікаво, але було також страшно й моторошно, а відтак виникала потреба постояти не лишень за себе. *Ab origine* (від самого початку) на життєвому шляху зустрічалися люди добрі й шляхетні, завдяки яким із гірчичного зерна перетворюється на високе дерево, але могли там бути божевільні чи *sui generis* доктринери, котрі важко кривдили та змушували поглянути на світ іншими очима. Тому-то «мнемотопіка» (вітцівської хати, кузні, оборогу, шкільного та гімназійного класів, луку, поля, лісу тощо) підноситься до рівня символу й міфологеми, вписується у широкий контекст мемуарної антропосфери.

На початку ХХ ст. Франко повернувся до історичної тематики («Різуни», «Гриць і панич», «Герой поневолі»). Історичні події він оцінював крізь призму драматичних стосунків між персонажами – представниками різних соціальних станів і національностей (української та польської). Як і в наукових працях, у цих творах письменник обстоював думку, що українці не можуть бути партнерами поляків при виборюванні польської держави.

Суттєво розширюють та оновлюють стильову палітру української прози повість-новела «Сойчине крило», акварель «Дріада» та новела «Неначе сон» – з виразними ознаками імпресіонізму, експресіонізму, символізму. Вони поглиблюють проблематику міжстатевих, зокрема любовних, стосунків, занурюються в психологію персонажів, моделюють нові психотипи, окреслюють нові перспективи. Філософсько-символічні твори ставлять перед читачами вагомі екзистенційні проблеми міжособистісних взаємин: що таке людина і в чому полягає суть її взаємин з іншою особистістю? Як зрівноважити отой «скомплікований паралелограм сил», тобто віднайти гармонію у спілкуванні між чоловіком і жінкою (взаємно закоханих!)? Якою ціною ця гармонія досягається? Характерними ознаками цих творів є філософічність і символіка, глибокий підтекст і виразна онтологічна (буттєва) й морально-етична проблематика, прихована розгадка таємниці людських контактів, інтелектуальна співпраця з читачем, пленеризм, еротизм.

Водночас у Франковій прозі цього періоду оприявнюється й суспільно-політичний дискурс (збірки «Місія. Чума. Казки і сатири» та «Ліси і пасовиська»). Ті проблеми, що їх письменник порушував ще в середині 1880-х років, залишилися актуальними для українського суспільства й на початку ХХ ст.: відродження української державности, піднесення національної свідомості народу, створення монолітного національного організму з міцним імунітетом проти чужорідної політичної та релігійної експансії, усвідомлення провідної ролі інтелігенції у відродженні нації, створення україноцентричної загальнонаціональної преси, яка б стала на захист суспільства проти

партикуляризму, національного розбрату. Казково-сатирична течія збірок осуджує закорінені в суспільстві недбальство, лінивість, чванливість, зрадництво, продажність, байдужість до громадсько-політичного життя, а філософсько-притчеві твори дають відповідь на питання про шляхи для вирішення цих проблем.

У руслі тенденції до переписування та видозмінювання своїх творів з'явилася третя редакція повісти «Воа constrictor» та друга редакція роману «Петрії й Довбушуки», котрі сюжетами й ідейними акцентами суттєво відрізняються од попередніх; збірки «“Батьківщина” і інші оповідання», «“Панщизняний хліб” і інші оповідання» та «Рутенці», що об'єднують твори з виразними реалістичними ознаками.

Повість «Великий шум» – останній оригінальний великоформатний твір І. Франка, в якому органічно синтезовано стильові та ідейно-естетичні пошуки письменника. Синтез розуміємо тут як поєднання елементів різних попередніх естетичних систем, розв'язання суперечностей між ними, зняття антиномічності й парадоксальності їхніх взаємозв'язків. Цей твір – полівалентна художня структура, в якій поєднано елементи різних стильових напрямів: романтизму, натуралізму, модернізму (імпресіонізму, символізму, експресіонізму, сюрреалізму).

Іван Франко – той письменник, котрий разом із М. Коцюбинським, В. Стефаником, Марком Черемшиною, Л. Мартовичем, Ольгою Кобилянською, Наталією Кобринською, М. Яцковим, О. Авдиковичем та багатьма іншими спричинився до процесів оновлення української літератури.

## ВИСНОВКИ

1. Проза Івана Франка з огляду на обсяг, тематику, проблематику, інкорпоровані в ній культурні коди та сенси, формально-змістові показники – епохальне явище в історії українського та світового мистецтва. Аксонометричний підхід до аналізу текстів дає підстави стверджувати, що Франко – письменник-новатор (причому не лише в контексті українського письменства) у царинах літературного змісту й форми, у використанні тем, мотивів і сюжетів, з-поза яких випрозорюються новітні ідеї, що мають безпосередній зв'язок із національними, соціально-політичними, економічними потребами й запитамі тогочасної й сучасної України. Цілком органічною в екстракті Франкових ідей та ідеалів виглядає національна, точніше націє- та державотворча, перспектива. Уселюдський поступ не мислився письменникові без індивідуальної свободи особистості, без поваги до її елементарних людських прав. Адже не випадково навіть у душах здеградованих постатей, що їх він сміливо вводив у свої художні тексти, завжди знаходилося місце для хоч крихітки людяності. Любов до людини, насамперед безправної та утисненої, є провідною мегаідеєю Франкової творчості, зокрема й прозової. Майстер художнього слова, тонкий знавець людської психіки і психології й при цьому прискіпливий аналітик, котрий умів зануритися у найглибші схрони людського «я», митець, який спромігся добачити і запропонувати читачеві широку амплітуду інтерперсональних, межисоціальних та міжнаціональних стосунків, – усе це також риси універсального творчого таланту І. Франка. Таланту, котрий умів поєднати влучні спостереження за довколишньою дійсністю з умовністю й фантастикою, творчо опрацювати книжні та сновізійні сюжети, епізоди з реального й трансцендентного буття. Таланту деміурга, який із атомів видимого і невидимого для пересічного ока всесвіту творив багатий і ошатний художній світ, де «для грядущих поколінь» виблискуватимуть його романи й повісті, повістки, оповідання, новели (зокрема музичні та малярські), образки, нариси, казки, фрагментарні твори.

2. У розвитку індивідуального стилю письменника спостерігається дія таких чинників, як-от: час і місце написання конкретного твору, лектура й внутрішня полеміка з іншим твором, побачене й почуте, врешті – настрої, темперамент, обставини особистого життя. Разом із закономірностями історико-літературного процесу свою роль відігравала й логіка особистої творчої екзистенції митця. Від готики й романтизму у своїх світоглядних та естетичних пошуках письменник увійшов у силове поле позитивізму з його непохитною вірою в науковий емпіричний факт та експеримент, причинно-наслідковий зв'язок між явищами видимого й невидимого світів. Франко залишався суворим аналітиком-раціоналістом навіть тоді, коли студював і клав на папір особисті видіння й галюцинації, що, власне, є явищами ірреального характеру. Занурення в позасвідому сферу психічної діяльності людини дало письменникові змогу витворити імпресіоністичні тексти, написати твори з елементами символізму, сюрреалізму й експресіонізму. Наприкінці ХІХ ст.

Франко усвідомив, що не всі таємниці Всесвіту та людської душі можна пояснити раціональною сферою пізнання, що ірреальне й трансцендентне – не просто паралельне до справжньої реальності, а самодостатнє і, щобільше, часто первинне стосовно до цієї «дійсності». Вирішальними джерелами пізнання, отже, він визнав інтуїцію, почуття, містичне осяяння, волю, емоцію, уяву, підсвідоме й позасвідоме, навіть інстинкт. Ледь не водночас із Фройдом Франко дійшов висновку про розшарованість людської психіки, про те, що сутність особистості приховано в глибинах «нижньої свідомості», тобто у її під- та позасвідомому.

Відступ од позитивізму засвідчив інтерес Франка до глобальних проблем з'ясування природи Добра і Зла у світі та їх взаємостосунків. А вони не раз бувають такими складними, так тісно взаємопов'язаними та антиномічними, іноді релятивними, що людині буває важко віднайти себе у системі координат її власного буття. Франко – мислитель і митець – один із тих, хто на духовому просторі України ХХ ст. порушив проблему тео- й антроподицеї (хай і на сторінках художніх творів), заговорив про потребу богошукання й богопізнання, про можливість злиття духової субстанції людини із Абсолютом шляхом морального вдосконалення й катарсису. Отже, сміливо можна вести мову про Франка-теолога (у широкому розумінні цього слова). Так, на різних відтинках життєвого шляху його ставлення до Бога змінювалося, проте навіть тоді, коли в молоді роки віддавав данину марксизмові, атеїстом не був. Інша річ, що він завжди відзначався прискіпливим і водночас критичним ставленням до біблійних і філософсько-теологічних текстів, прочитанням їх у широкому культурному контексті.

3. Тяжінням митця слова до всеохопності в моделюванні художнього буття пояснюється насамперед багатюща ейдографія Франкової прози. У ній виведено представників усіх соціальних верств, груп, професій: селян, зокрема й спролетаризованих, «дідичів»-землевласників, міщан, робітників і посесорів, ремісників, заробітчан різного ґатунку; людей «дна»; інтелігенцію (священників; учителів; лікарів; адвокатів, суддів, прокурорів, слідчих та інших судових виконавців; письменників та журналістів); службовців; жандармів, військових; повій; професійних злодіїв, корчмарів, розбійників, шахраїв тощо.

У прозі Франка віднаходимо персонажів багатьох національностей – українців (русинів), поляків, німців, австрійців, євреїв, росіян, чехів, угорців, італійців, циган, навіть китайців. Тут діють постаті різновікових груп: від дитини (дитячий світ представлено особливо виразно й рясно, часто за допомогою самопрезентації) до зрілого мужа й похилої віком людини.

Незрідка трапляються акцентуовані особистості й психопатологічні типи: Готліб і Рифка («Воа constrictor», «Борислав сміється»), Бовдур («На дні»), епілептик Баран, садист Стальський («Перехресні стежки»), Напуда («Микитичів дуб») та інші. Майстром виявився Франко й у виведенні колоритних жіночих персонажів, з-поміж них фатальної жінки: Регіни Киселевської («Лель і Полель»), Регіни Твардовської і її «цьоці» Анелі Армашевської («Перехресні стежки»), Киценьки («Батьківщина»), Мані

(«Сойчине крило»), Анелі Ангарович («Для домашнього огнища»), Олімпії Торської («Основи суспільности») та багатьох інших, котрі суттєво збагачують фемінну імагографію української літератури.

Вагому роль у процесі характеротворення персонажів, у поетиці тексту та його структурі відіграє семантика імені та власної назви загалом. Стальський, Регіна Киселевська й Регіна Твардовська, некоронована королева, Рафалович (архангел Рафаїл допомагає, зцілює), Анеля (з польської anioł – ангел; тут – впалий ангел), Дум'як, Субота – Свобода, Олімпія Торська (злочинниця зі справжнім олімпійським спокоєм), Напуда, Шварц, Гердер (філософ-коваль в «Основах суспільности»), Хома-Массіно й Маня – ці та інші імена персонажів прочитуються у символічному сенсі. Зчаста суттєву роль у сюжетно-композиційній організації твору відіграють образи з різних царин фауни (сойка, риба-головатиця, гадюка), флори (дуб, терен, будяк, кипарис), мертвої природи (земля, ріка, нафта), рукотворних речей і предметів (олівець, чорна й біла шлюбна сукні), які часто міфологізуються, виконують роль сокола, наскрізної деталі, навіть символу. Нерідко символічними є й образи з натурфілософського сегменту Франкової імагографії – ліс, озеро, ріка, гора та ін.

Франкова проза відзначається широкою географією й рясною топонімією. У ній охоплено різні закутки краю (Гуцульщина, Бойківщина, Поділля), поруч із реальними фігурують і вигадані, нерідко символічні й промовисті (Дерихлопи, Сторонибаби тощо) топоніми. Зображеними топосами вона виходить далеко поза межі України – у Боснію, Австрію, Угорщину, Італію, Росію (у Сибір і Далекий Схід), Китай. Вона охоплює широченні простори від Венеції до Порт-Артура.

Розмаїття притаманне теж Франковим інтер'єрним описам. З-посеред них віднаходимо селянську хату й хатину діда-ворожбита в лісі, поміщицький будинок і міське помешкання, танцювальну залу й тюремну «казню», підземну штольню, кузню й ремісницьку майстерню, судову залу, вагонне купе, монастирську бібліотеку, печеру, корчму.

4. Франко-прозаїк дебютував у жанрі роману, надрукувавши у «Друзі» «Петрії і Добошуки» – романтичний з елементами готики пригодницький роман. Проте одночасно з написанням твору в генологічній свідомості письменника відбулося переакцентування цінностей, адже паралельно з «Петріями і Добошуками» надруковано твори його малої прози – «Лесишина челядь» і «Два приятелі», написано оповідання «Вугляр». Творча натура більше тяжіє до лаконічності, стислості вислову, його повісті й романи відзначаються згущеністю новелістичної інформативності й новелізуються на структурному рівні (бурхливий розвиток сюжету, композиція з несподіваним поворотом, часто із засобами гейзівського сокола, концентрація часу і простору тощо).

Тому не всі спроби створити роман нового типу були успішними: «Гутак» та «Івась Новітний» залишилися незавершеними. Не довершив Франко й новаторського прогностичного соціального роману «Борислав сміється», як і соціально-психологічного роману виховання «Не спитавши броду», який «розсипався» на низку оповідань, що друкувалися як окремі твори. Однак

справжнім злетом майстерности Франка-романіста стали соціально-психологічні романи «Основи суспільности», «Lelum i Polelum» та «Перехресні стежки», з яких два останні становлять своєрідну діалогію, а «Перехресні стежки» мають ще й суттєві ознаки політичного та філософського роману. У «Великому шумі» письменник досягнув етнографізму нового рівня, необхідного для детермінування індивідуальної та соціальної психології.

Логічним продовженням циклу оповідань «Борислав» стала натуралістична психологічна повість «Воа constrictor», яка засвідчує майстерність молодого письменника у глибинному зондуванні психології персонажа, в органічності виведення зовнішніх і внутрішніх мотивів його поведінки, ба навіть у символізації художнього буття. Однак творчий пошук Франка (зокрема, вироблення концепції «ідеального реалізму»), певна криза бориславської теми, драгоманівська концепція громадівства – ці та інші чинники скерували розвиток цього жанру у творчості І. Франка до створення романтичної історичної (історіософської) повісти «Захар Беркут» із виразною проєкцією на сучасність. Твір «Для домашнього огнища» свідчить про повернення Франкового творчого духу до улюбленого аналізу й студіювання нового явища в галицькій дійсності, яке накладає відбиток на свідомість і психологію індивіда та його оточення, одне слово, до повернення у жанр соціально-психологічної реалістичної повісти. Письменник утвердив ув українській літературі жанр повістки.

Мала проза І. Франка від самого початку мала поліжанровий та багатостильовий характер. Майже водночас (1876 р.) з-під пера письменника вийшли оповідання «Вугляр» з помітними рисами белетризованого нарису, характерного в період натуралізму 70–80-х років («Патріотичні пориви», цикл «Ruteńcy»), фрагментарний імпресіоністичний образок («Лесишина челядь») та гумористичне з пригодницьким сюжетом оповідання «Два приятелі», близьке до анекдота. Розвиток великої та середньої прози йшов у Франка в тісному зв'язку з розвитком малих жанрів. Так, розробка бориславської теми призвела до появи циклу «Борислав. Картини з життя підгірського народу», до якого ввійшли оповідання «Ріпник», «На роботі» та повістка «Навернений грішник», майже водночас із повістю «Воа constrictor». Розвиток цієї теми втілювався в оповіданнях «Полуйка», «Яць Зелепуга», новелі «Вівчар», відтак у третій редакції повісти «Воа constrictor». Натомість тюремна тема Франкової прози розгорнулася саме у жанрах повістки й оповідання («На дні», «Панталаха», «До світла!»). Характерне для Франкової прози 80-х років часте повернення до дитячих і підліткових років, порушення проблем виховання у творах, які, очевидно, не є суто автобіографічними, але засновані на засобі автопсії з використанням автобіографічних фактів та пережитих подій (педагогічні образки «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Schönschreiben», оповідання «Оловець»); теми, котра після затишшя знов голосно залунала в мемуарних творах «У кузні», «У столярні», «Гірчичне зерно» (об'єднаних підзаголовком «Із моїх споминів»), і знайшла гідне завершення в оповіданні «Під оборогом».

Ще одним «знаковим» твором малої прози І. Франка стала натуралістична повістка «На дні», яка разом із творами «Слимак», «Добрий заробок», «Домашній промисл», «Цигани», «Чиста раса», «Микитичів дуб», «Ліси і пасовиська», «Сам собі винен», «Між добрими людьми» реалізувала задум письменника створити образ галицького суспільства в усіх його верствах, змаганнях, у щоденній праці та найрізноманітніших психологічних виявах. Вдячними жанрами для втілення цієї програми стали повістка («Навернений грішник», «На дні», «Гриць і панич»), белетризований нарис («Добрий заробок», «Домашній промисл», «Ліси і пасовиська»), оповідання («Микитичів дуб», «Слимак», «Між добрими людьми» та ін.), образок («Лесишина челядь», «Чиста раса» тощо), новела («Вільгельм Телль», «Муляр», «Різуни», «Мавка» та ін.).

Франкова новела еволюціонувала від класичних зразків цього жанру, в основу яких покладено одну подію з яскравим новелістичним пуантом («Муляр», «Мавка», «Поединок», «Різуни»), з редукцією широких описів, передісторій тощо, із внутрішнім, психологічним конфліктом, ба навіть із психоаналітичним експериментом («Вільгельм Телль») – до інтелектуалізму, притчевости, згущення підтексту («Хмельницький і ворожбит»), до умовности, фантастики, ірраціонального («Неначе сон», «Син Остапа»).

Від кінця 1880-х років у Франковій прозі спостерігається також тенденція до символізації й алегоризації художнього світу, свідченням чого стали символістська казка-притча «Рубач», алегоричне оповідання «Як Русин товкся по тім світі». У цьому ж руслі прочитується збірка літературних казок «Коли ще звірі говорили», а також «Без праці», «Свиня» та ін. На початку – в середині 1890-х років міцніє й сатиричний струмінь: один за одним з'являються фейлетони «Опозиція», «Як то Згода дім будувала», політичне оповідання «Свинська конституція», політичні казки «Звірячий бюджет», «Казка про Добробит», етнологічний образок «Чиста раса». Відтак із кінцем ХІХ – початком ХХ ст. мала проза Франка суттєво параболізується, набуває жанрових ознак притчі (оповідання-притчі «Герен у нозі», «Будяки», повістка «Як Юра Шикманюк брів Черемош»), що пояснюється відходом І. Франка од позитивізму, намаганням збагнути й осмислити ірреальне й ірраціональне, заглибитися в суть глобальних універсальних категорій (Добро – Зло). У прозі цього часу віднаходимо складні жанрово-видові утворення: наприклад, повість-новела «Сойчине крило» має яскраві риси епосу, лірики й драми; високою питомою вагою лірики позначена новела «Неначе сон», а оповідання «Під оборогом», крім того, відзначається неабияким драматизмом. Знайшли в ній своє місце оповідання-притча («Герен у нозі»), повість-новела («Сойчине крило»), оповідання з рисами новели («Слимак», «Микитичів дуб»), фрагментарні жанри: образок («Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Геній» та ін.), шкіц («Син Остапа»), етюд («Лесишина челядь», «Поки рушить поїзд», «Дріада»), а також белетризований нарис («Вугляр», «Моя стріча з Олексою», «Щука» та інші), фейлетон («Наша публіка»), повістка («На дні», «Маніпулянтка», «Панталаха», «Яць Зелепуга», «Як Юра Шикманюк брів

Черемош» та ін.). Проза Івана Франка багата на фольклорно-міфологічні сюжети й епізоди («Петрії і Добошуки», «На роботі», «Захар Беркут», «Lelum і Polelum», «Як Юра Шикманюк брів Черемош» та ін.), для неї характерні звернення до історії («Захар Беркут», «Гриць і панич»). Усе це збіглося з відповідними тенденціями в європейських літературах.

5. Жанрове різноманіття Франкової прози, природно, призвело до багатства наративних форм. З іншого боку, той чи той наративний тип нерідко впливав на жанрову природу твору. І. Франко збагатив традиційний для української літератури уснооповідний тип викладу «з уст народу» («Два приятелі», «Хлопська комісія», «Між добрими людьми», «Полуйка»), який, однак, під впливом творчої концепції «наукового реалізму» пережив тенденцію до злиття з формою «Я-оповідання» («Добрий заробок», «Домашній промисл», «Моя стріча з Олексою»). У цих творах оповідність підривається аналітичністю, яка пронизує епічну структуру твору. Уснооповідну форму викладу низки оповідань можна диференціювати завдяки другій назві: «Оповідання Мирона Сторожа», «Оповідання ложкаря», «Оповідання бувшого пленіпотента», «Оповідання арештанта». У 70-і роки XIX ст. українська література виходить із фази панування уснооповідної манери викладу і вступає до наступної – фази своєрідного викладового еkleктизму. Основних рис цій фазі надає саме творчість І. Франка з його розумінням літератури як засобу пізнання дійсності. Художній твір письменника часто прирівнюється до своєрідного документа, в якому точно конкретизуються місце і спосіб здобуття інформації про ту чи ту подію людського буття. Для зображення життя у формах самого життя широкі можливості відкривала форма «Я-оповідання», насамперед структурно-композиційна модель так званого «верстатного» твору, в якому автор немовби відслонював перед читачем лаштунки свого творчого процесу, вказуючи на обставини, за яких отримано відомості про описуване («Вугляр», «Панщизняний хліб», «Свинська конституція», «В тюремнім шпиталі», «Гуцульський король»).

Виробивши звичку до наслідування усного мовлення, українська література започаткувала тенденцію до наслідування інших паралітературних форм: листа, щоденника, наукових записок тощо. Так у ній з'явилася літературно-писемна форма художнього викладу. Чи не першим освоювати її взявся І. Франко («Різуни» у формі листа, «Сойчине крило», де поєднано викладові форми листа і щоденника). З його творчістю ця манера утвердила свою самобутність у новій українській літературі.

Справжнім новатором виявився письменник у використанні модерних технік «потoku свідомости», зокрема безпосереднього й опосередкованого внутрішніх монологів та всезнавчого опису, які просвітлюють зміст психічних процесів персонажа на різних рівнях свідомого контролю, причому свідомість залишається у зачатковій стадії, перш ніж знайде вираз в осмисленому мовленні. Уже в ранньому оповіданні «На роботі» з циклу «Борислав» (1877), що написано на десять років раніше, ніж роман Е. Дюжардена «Лаври зірвано» (1887), який вважається першою пробою пера у цій техніці, Франко



використовує безпосередній внутрішній монолог, як і в оповіданнях «Із записок недужого», «*Odi profanum vulgus*», новелі «Вівчар», романі «Перехресні стежки».

Франко винайшов для української літератури односторонній діалог – наративну форму, в якій центром нарації є видавторський оповідач, а для викладу характерна адресна спрямованість на мовчазного слухача. Таку наративну форму письменник використав у фейлетоні «Наша публіка». Вкраплення одностороннього діалогу виявні в романі «Перехресні стежки» (у мовній партії Регіни з рефреном «Слухай, Геню!»).

Третьоособова нарація Франкової прози відбиває основні тенденції розвитку західноєвропейського наративу. Спершу становлення, кристалізація такого типу викладу, в якому спостерігається персональна присутність автора («Лесишина челядь», «Навернений грішник», «На дні» та ін.), згодом тяжіння до прозорої нарації з усезнаючим автором-деміургом («Мавка», «Панталаха», «Вільгельм Телль», «Як Юра Шикманюк брів Черемош» тощо), врешті – створення абсолютно об'єктивної художньої дійсності завдяки дискурсу, заснованому на сукупності вражень персонажів («Під оборогом», «Дріада»). У 90–900-х роках нараційна стратегія автора скерована на завдання показу (show), а не розповіді (tell), як це було раніше. Тому основна питома вага в тексті припадає на експресивну деталь, на суто драматичний діалог («Як Юра Шикманюк брів Черемош», «*Odi profanum vulgus*»); письменник звертається до імпресіоністичної поетики, чим виявився близьким до письменників молодшої генерації (Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Михайла Яцкова, Богдана Лепкого та інших). Із третьоособовою нарацією Франко видобув найрізноманітніші можливості. Творчий універсалізм письменника, багатогранність його естетичного феномену позначилися на складності вказаних тенденцій: вони нерідко перехрещувалися, взаємонакладалися, паралельно співіснували.

6. Настанова на аналіз дійсності, на використання здобутків науки, зокрема психології, медицини й патології, викликала інтерес Франка (письменника й науковця) до вивчення феномену сновидінь особистості. У творах «На роботі», «Ріпник», «На дні», «Місія», «Захар Беркут», «Перехресні стежки», «Основи суспільности», трактаті «Із секретів поетичної творчости» та інших під певним кутом зору описуються та досліджуються сонні візії, котрі виконують у творі важливі функції (сюжетно-композиційну, характеротвірну, організації часопростору, біхевіористичну тощо) й мають свої механізми творення. Сновізії становлять немовби перехід до іншого, з артистичного погляду нераз яскравішого й цікавішого, способу буття, інтерес до якого Франко завжди виявляв. Прикметно, що сновидіння його персонажів (Гриня, Василя Півторака, Германа Гольдкремера з повісти «*Voas constrictor*», Бовдура, Рафаловича, Гаудентія з «Місії») здебільшого важкі, жахливі, кошмарні, але водночас напружені й цікаві для читача.

Аналіз сновидінь, що їх використовує у власній прозі письменник, дає змогу зазирнути за лаштунки психіки самого І. Франка, адже психоуклад

творчої людини є багатющим джерелом для створення ірреальних образів та картин. Бо якщо сновидіння Франкових персонажів і не є точними копіями авторських, то запозичують від них певні деталі, чи засоби поєднання цих деталей, чи, врешті, й сам матеріал сонної візії. Тут, мабуть, не варто цілковито нехтувати й книжне походження цих явищ: алюзії, ремінісценції, інтертекстуальні зв'язки тощо. Та, поза всяким сумнівом, переважна більшість їх усе ж має індивідуальне авторське походження.

Окрім сновидінь, І. Франко використовує й інші типи ірреального: видіння, галюцинації, стани хворобливої психіки, позалюдські надприродні явища, які нерідко керують людиною, визначають її долю, по-різному впливають на неї.

7. Навіть при найменш прискіпливому погляді на Франкові твори, зокрема прозові, впадає у вічі те, що переважна їх більшість демонструє фізичну смерть персонажів: «Петрії й Добошуки», «Вугляр», «Ріпник», «Навернений грішник», «На дні», «Мавка», «Сам собі винен», «Лель і Полель», «Для домашнього огнища», «Перехресні стежки», «Батьківщина», «Терен у нозі», «Як Юра Шикманюк брів Черемош»... – три чверти усіх прозових творів І. Франка мають летальні випадки. Цей далеко не повний перелік засвідчує високу густоту смерті, що дає підстави твердити про Франкову прозу як про своєрідний мартиролог її персонажів. Інтерес до проблеми смерті особистості був у письменника, здається, значно більший, аніж до еросу чи народження людини. Франко «змушує» померти навіть тих, хто приречений на безсмертя («Смерть Каїна»). Автор не раз велить піти зі світу цього й своєму alter ego («Поєдинок», «Похорон»). Зауважмо: природно помирають хіба що Захар Беркут та Микола Кучеранюк («Терен у нозі»). Смерть, отже, можна віднести до константних образів, а проблему відходу людини з життя – до дуже вагомих і скомплікованих у його творчості. Письменник демонструє різні види смерті, подає її причини й різноманітні передсмертні стани людини, нерідко дає читачеві змогу побачити реакції оточення на переставлення персонажа. Вона у Франкових творах є своєрідним мегаобразом, що створюється шляхом нагромадження багатьох конкретних мікрообразів. Фізіологічний (клінічний), психологічний, філософський, соціальний аспекти дослідження феномену смерті характерні для творчості письменника. Саме дослідження, бо, будучи автором творів високого художнього ґатунку, Франко водночас залишався й дослідником-аналітиком, навіть тоді, коли остаточно відійшов од позитивізму середини ХІХ ст. Зацікавлення Франка проблемами смерті викликає не менший інтерес до психології самого письменника, зокрема до мортального комплексу його психіки, складовими якого можна, очевидно, назвати загострене відчуття власної смерті, особливо наприкінці ХІХ ст.

8. Ставши об'єктом критичного розгляду, художній твір (збірка творів) актуалізується у свідомості читача, втягується в історико-літературний процес, стає набутком інтелектуального культурного обширу. Більшості Франкових прозових творів та збірок на критику пощастило. Насамперед це стосується до повістки «На дні», оповідань бориславського циклу, повістей «*Voas constrictor*» і «Захар Беркут», роману «Борислав сміється», збірки «В поті чола» та її

російського перекладу «В поте лица», роману «Петрії й Довбушуки», оповідань про дітей, збірки «Obrazki galicyjskie». У рецензіях, літературних портретах, історико-літературних оглядах, порівняльних студіях, передмовах, бібліографічних замітках, епістолярії, спогадах, анонсах, щоденникових записах, цензурних матеріалах, некрологах, принагідних згадках порушено проблеми художньо-естетичної вартости прозових творів письменника, їхнього впливу на суспільні погляди й настрої; осмислено прозу Франка в контексті розвитку української літератури та інших європейських літератур; оцінено прозовий здобуток письменника з огляду на його світоглядно-філософські пошуки; проаналізовано твори під кутом зору поетики образности, сюжетно-композиційних особливостей, розвитку індивідуального стилю письменника; виявлено специфіку прозових творів з погляду психології творчости митця, вказано на роль та значення окремих творів у розвитку Франкової прози та української літератури загалом. Критичні оцінки винесено, крім української, польською, чеською, російською, німецькою мовами. Найзначущішими стали «Історія літератури руської» О. Огоновського, рецензії М. Євшана, М. Грушевського, А. Кримського, В. Горленка, Є. Дегена, Г. Цеглинського, А. Крушельницького, М. Вороного, Ю. Кміта, М. Возняка, Я. Ілговського, Ф. Главачека, Софії Русової, О. Яцимирського та ін.; літературні портрети Франка у виконанні М. Коцюбинського, С. Єфремова, А. Кримського, Л. Турбацького, Любові Жигмайло, О. Маковея, В. Щурата, М. Євшана, І. Ющишина, М. Данька, С. Петлюри й інших; синтетичні огляди О. Грушевського, О. Барвінського, О. Кониського, Б. Грінченка, Б. Лепкого, Г. Хоткевича, Софії Русової, Л. Василевського, Г. Пйотровського, П. Хмельовського, К. Махала; порівняльні студії О. Маковея, М. Євшана; щоденникові записи О. Маковея, передмови М. Драгоманова, М. Славинського, А. Крушельницького, А. Черного; листи до Франка й інших адресатів – М. Драгоманова, М. Павлика, І. Нечуя-Левицького, О. Партицького, В.

Гнатюка, С. Єфремова, Христі Алчевської, Наталії Кобринської, Ольги

Озаркевич (Рошкевич), Г. Коваленка, Ф. Дашинського, Елізи Ожешко, П.

Хмельовського, Т. Папроцького та ін.; спогади самого Франка, а також

М. Грушевського, В. Щурата, М. Мочульського, М. Вороного, К. Бандрівського, І. Яцуляка, Я. Остапчука, З. Флонта й інших.

При оцінці прозового набуtku Франка в критиці застосовано біографічний, соціологічний, естетичний та психологічний підходи. У літературно-критичних виступах піднесено важливе значення письменника в розвитку української літератури, вказано на його небуденний таланти, детальне знання селянського, ремісницького, робітничого та інтелігентського життя, майстерність у дослідженні психології людей із різних соціальних станів. В оці критиків перебувало зображення письменником непростого економічного становища робочого люду, викриття правопорушень у сфері освіти (биття й інші тілесні та моральні покарання учнів), моделювання поведінки садистичних і психопатологічних типів. Критика неодноразово звертала увагу на риси новаторства Франкової прози, відзначила внесок письменника в розвиток

повісти, роману, фрагментарних жанрів, в освоєння нових тем (бориславської, тюремної, шкільної). При цьому слід зазначити, що критика не завжди розуміла і сприймала пошуки письменника в царинах змісту та форми творів, його нові підходи до моделювання художньої дійсності.

У критичних відгуках та оглядах переважають позитивні оцінки, з-поміж яких відзначено тонку обсервацію письменника, його гуманістичне й співчутливе ставлення до покривджених та пригноблених, вміння зацікавити читача, тривкий вплив його творів на психіку реципієнта, постійні пошуки шляхів оновлення стильової палітри, цікавий типаж (євреї-промисловці, непересічні селяни, інтелігенти, діти). Звернено увагу на майстерність Франка навіть у зображенні сцен жорстокости, а також ув описах природи та людської зовнішності.

Водночас критика закидала Франкові тенденційність окремих творів, схематичність у створенні деяких образів, сюжетно-композиційні огріхи («Петрії і Добошуки», «Захар Беркут», «Маніпулянтка» та ін.), надмірне захоплення творчістю Золя, надужиття кривавими й потворними сценами, згущення фарб.

Хай там що, а проза Івана Франка є тією художньою логосферою, котра ферментувала подальший розвиток українського літературного процесу, стимулювала пошук нових художньо-естетичних вирішень.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

»

### **Основні публікації**

1. Легкий М. З. Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці. Львів, 2020. 608 с.  
Рец.: Пилипчук С. Из «секретів» художньої прози Івана Франка // Слово і Час. 2021. № 3. С. 108–111.
2. Легкий М. З. Усноповідна манера викладу в малій прозі І. Франка // Магістеріум. Вип. 2: Літературознавчі студії / НаУКМА: Магістерські програми. К.: КП ВД «Педагогіка», 1999. С. 11–17.
3. Легкий М. З. Ремінісценції «Зів'ялого листя» у прозі І. Франка // Укр. літературознавство. Львів, 2001. Вип. 64. С. 44–53.
4. Легкий М. З. «Великий шум» Івана Франка: до поетики модернізму // Укр. літературознавство. Львів, 2003. Вип. 66. С. 78–93.
5. Легкий М. З. На шляху до модернізму (Іван Франко в пошуках нової комунікації) // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів: ЛНУ, 2004. Вип. 35. С. 141–149.
6. Легкий М. З. Франкова творчість у новітній історико-літературній парадигмі // Слово і Час. 2006. № 4. С. 58–65.
7. Легкий М. З. «Син Остапа»: до генези тексту // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ, 2006. Вип. 68. С. 98–105.
8. Легкий М. З. Текст, контекст, інтертекст (Про інтертекстуальні зв'язки «Сойчиного крила») // Simpozion omagial «Ivan Franko (1856–1916): 150 de ani de la naștere» [Universitatea din București, 8–9 decembrie 2006] = Ювілейний

симпозіум «Іван Франко (1856–1916): 150 років від дня народження» [Бухарестський університет, 8–9 грудня 2006 р.]. București – Бухарест: RCR Editorial, 2008. С. 171–185.

Румунська версія: Povestirile «Aripa gaitei» de Ivan Franko și «Pan» de A. Knut Hamsun (paralele intertextuale). Р. 185–189.

9. Легкий М. З. Перший незавершений роман із тюремного життя // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ, 2008. Вип. 70. С. 130–137.

10. Легкий М. З. Ще одна загадка Франкового тексту // Вісник Львівського університету. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ, 2010. Вип. 51. С. 10–16.

11. Легкий М. З. Проза Івана Франка: проблеми класифікації // Вісник Львівського університету. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ, 2011. Вип. 55. С. 15–20.

12. Легкий М. З. «В поті чола»: поетика, естетика, рецепція // Вісник Львівського університету. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ, 2013. Вип. 58. С. 29–41.

13. Легкий М. З. «Апостолові праці»: універсалізм Франкового генія // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ, 2014. Вип. 78. С. 15–24.

14. Легкий М. З. Поетика повістки Івана Франка «Як Юра Шикманюк брів Черемош» // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. Вип. 40: Присвячений професору Лідії Дунаєвській. С. 122–131.

15. Легкий М. З. Техніка «потому свідомості» в художній прозі Івана Франка // Питання літературознавства: наук. зб. Чернівці: ЧНУ, 2014. Вип. 90. С. 98–108.

16. Легкий М. З. Оповідання-притча Івана Франка «Терен у носі»: поетика і семантика // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 2. С. 62–72.

17. Легкий М. З. Гуцульський триптих Франкової прози // Вісник Львівського університету. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ, 2015. Вип. 62. С. 3–13.

18. Легкий М. З. «Radovi apostola»: univerzalizam Frankova genija / Mykola Ležkyj; S ukrajinskoga preveo Josip Ralašić // Ukrajinska Galicija (prijevodi s ukrajinskoga) / Uredio Jevgenij Paščenko. Zagreb, 2015. S. 295–305.

19. Легкий М. З. Повість Івана Франка «Захар Беркут»: спроба стереометричного прочитання // Spheres of culture. Lublin, 2015. Vol. XI. P. 85–94.

20. Легкий М. З. Проза Івана Франка: діалоги епох, діалоги культур // Ukrajínistika: minulost, přítomnost, budoucnost III. Україністика: минуле, сучасне, майбутнє. III. Literatura a kultura. Література та культура: Kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuku ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně: Колект. моногр., присвяч. 20-річчю україністики на Філософ. фак. Університету імені Масарика в Брно. Brno, 2015. С. 153–162.

21. Легкий М. З. Роман Івана Франка «Петрії і Добошуки»: поетика, естетика, рецепція в критиці // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ, 2015. Вип. 79. С. 6–18.

22. Легкий М. З. Діалектика національного та регіонального у прозі Івана Франка // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Чернівці: ЧНУ, 2015. Вип. 770: Слов'янська філологія. С. 59–66.

23. Легкий М. З. Танатопоетика прози Івана Франка: тривіалізація смерті // TorontoSlavicQuarterly.2016.Вип.58.Режимдоступу: Sites.utoronto.ca/tsq/58/index\_58.shtm.

24. Легкий М. З. Проза Івана Франка. Польськомовна рецепція в критиці та приватному листуванні // Київські полоністичні студії. К.: Університет «Україна», 2017. Т. ХХІХ: Іван Франко і польська культура. С. 303–311.

25. Легкий М. З. Малознана рецензія на відомий твір («Захар Беркут» у польськомовній критиці) // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Вип. 83. С. 263–269.

26. Легкий М. З. Роман Івана Франка «Петрії і Добошуки»: до генези сюжету // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ, 2019. Вип. 84. С. 3–11.

27. Легкий М. З. «Микитичів дуб» Івана Франка: поетика, естетика, семантика // Укр. літературознавство: зб. наук. пр. Львів: ЛНУ, 2020. Вип. 85. С. 239–250.

#### Додаткові публікації

28. Легкий М. З. Про одну майже непомічену новелу І. Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: М-ли міжнар. наук. конф. [Львів, 25–27 вересня 1996 р.]. Львів: Світ, 1998. С. 467–471.

29. Легкий М. З. Проблематика добра і зла в оповіданнях Івана Франка // Укр. мова та література. 1999. Листопад. Чис. 43. С. 1–2.

30. Легкий М. З. Риси імпресіонізму в новелістиці Івана Франка // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: Зб. наук. пр. Міжнар. конф., присвяч. 150-річчю від дня заснув. кафедри укр. словесності у Львів. ун-ті [Львів, 23–25 жовтня 1998 р.]: У 2-х част. Львів: Світ, 1999. Част. 1. С. 202–207.

31. Легкий М. З. «Потік свідомості» в прозі Івана Франка // Літературознавство: М-ли ІV конгресу МАУ (Одеса, 26–29 серпня 1999 р.). К.: Обереги, 2000. Кн. 1. С. 515–523.

32. Легкий М. З. За лаштунками психіки автора: Сновидіння у Франкових сюжетах // Укр. мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2000. № 6. С. 68–77.

33. Легкий М. З. Іван Франко у ХХ столітті: новий тип діалогу в прозі // Літературознавчі зошити: студії, публікації, рецензії, бібліографія. Львів, 2001. Вип. 1. С. 98–109.

34. Легкий М. З. Іван Франко і канон українського модернізму [Спроба (де)канонізації] // Франкознавчі студії: зб. наук. пр. Дрогобич: Вимір, 2001. Вип. 1. С. 83–89.

35. Легкий М. З. Танатологічні виміри Франкового тексту // Записки НТШ. Львів, 2005. Т. ССЛ: Праці Філологічної секції. С. 241–260.

36. Легкий М. З. Кримінальний світ Франкової новелістики // Іван Франко – майстер кримінального читва: Збірник. Львів: Світ, 2006. С. 357–362.
37. Легкий М. З. Майстерність Франка-портретиста // Франкознавчі студії: Зб. наук. праць. Дрогобич: Коло, 2007. Вип. 4. С. 182–193.
38. Легкий М. З. Неосягнені горизонти Франкової прози (актуальні проблеми наукових досліджень) // Іван Франко: дух, наука, думка, воля: М-ли Міжнар. наук. конгресу, присвяч. 150-річчю від дня народж. Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). Львів: ЛНУ, 2008. Т. 1. С. 725–734.
39. Легкий М. З. Творчість Івана Франка в культурно-історичному просторі України // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. Львів: Ініціатива, 2010. Вип. 9: 70-річчю Музею присвячується. С. 422–429.
40. Легкий М. З. Охопив щонайширші простори (топонімічний сегмент прозової імагографії Івана Франка) // Парадигма. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. Вип. 5: зб. наук. пр. на пошану Миколи Ільницького. С. 96–106.
41. Легкий М. З. Текст, контекст, інтертекст (Про інтертекстуальні зв'язки «Сойчиного крила») // Іван Франко: Тексти. Факти. Інтерпретації: зб. наук. пр. К.; Львів, 2011. Вип. I: Огляди. Статті. Твори. Листування. Спогади. Бібліографія. С. 41–50.
42. Легкий М. З. Сновидіння у Франкових сюжетах // Франко. Перезавантаження. Дрогобич: Коло, 2013. С. 115–127.
43. Легкий М. З. Від міфу до художньої філософії // Дронь К. Міфологізм у художній прозі Івана Франка (імагологічний аспект). К.: Наук. думка, 2013. С. 3–4.
44. Легкий М. З. Проза Івана Франка початку ХХ ст.: проблема теодицеї // Слово і Час. 2015. № 6. С. 3–11.
45. Легкий М. З. «Захар Беркут» Івана Франка: повість про минуле для майбутніх поколінь // Педагогічна думка. 2016. № 2. С. 3–8.
46. Легкий М. З. Перехресними стежками Франкової прози // Франко І. Вибрані твори для шкільної молоді. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Т. 2: Проза. С. 3–23.
47. Легкий М. З. «Ім'я нове написане», або Про деякі нерозшифровані наймення у прозі Івана Франка // Слово і Час. 2016. № 8. С. 3–10.
48. Легкий М. З. Проза Івана Франка: сенсаційна повість і скандальний роман // Записки НТШ. Львів, 2016. Т. ССLXIX: Праці Філологічної секції. С. 86–101.
49. Легкий М. З. Франкознавчі студії Івана Денисюка: аспекти й концепти (на матеріалі прозованих праць) // Іван Денисюк: не попів слів, а серця жар...: Зб. наук. пр. та матеріалів. Львів, 2017. Вип. 17. С. 18–40. (Серія «Українська філологія: Школи. Постаті. Проблеми»).
50. Легкий М. З. Повість про силу і мудрість [Передмова] // Франко І. Захар Беркут. Харків: Фоліо, 2017. С. 3–19.
51. Легкий М. З. Над великою рікою...: локус Черемоша в прозі Івана Франка // «Дивлячись на цей гірський світ»: Літературознавчий зб. Львів, 2018. С. 11–20.



52. Легкий М. З. Кризь призму художнього онейросу [Передмова] // Ворок Х. Поетика сновидінь у прозі Івана Франка. К.: Наук. думка, 2018. С. 3–6.
53. Легкий М. З. Магія гуцульського тексту [Передмова] // Салій О. «Сей край невичерпаної краси»: гуцульський текст в українській художній прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст. К.: Наук. думка, 2018. С. 3–6.
54. Легкий М. З. Проза Івана Франка як психобуттєвий та соціокультурний феномен. Загальні зауваги // Слово і Час. 2019. № 2. С. 12–25.
55. Легкий М. З. «Здолавши півшляху життя земного...»: Гнат Хоткевич з приводу 50-ліття Івана Франка // Нагуєвицькі читання: Зб. наук. пр. Дрогобич: Посвіт, 2019. Вип. 5. С. 232–234.
56. Легкий М. З. Проза Івана Франка в культурному просторі України та світу // Іван Франко: «Я єсть пролог...»: М-ли Міжнар. наук. конгресу до 160-річчя від дня народж. Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): У 2 т. Львів: ЛНУ, 2019. Т. 2. С. 3–13.
57. Легкий М. З. Проза Івана Франка: проблеми періодизації // Окриленість словом: зб. наук. пр. на пошану проф. Степана Хороба. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. С. 301–309.
58. Проза // Історія української літератури: У 12 томах. К.: Наук. думка, 2020. Т. 7: Література 80–90-х років ХІХ століття. Кн. 1. С. 277–419. Про прозу І. Франка: С. 283–284, 304–310, 319–321, 342, 347–348, 351, 353–356, 357–360, 362–367, 370–375, 376–379.

## АНОТАЦІЇ

**Легкий М. З. Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці.** – Монографія.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021.

У монографії осмислено траєкторію розвитку прозової творчості Івана Франка – від перших, учнівських спроб та романтично-готичного роману до новітніх, переважно модерністських творів початку ХХ ст. Запропонована праця з сучасних дослідницьких позицій осмислює феномен Франкової прози як цілісного явища в історії літератури, з використанням нових методів досліджень та новітніх напрацювань у царинах методології і літературознавства (зокрема й франкознавства).

У праці вперше з позицій аксонометрії досліджено прозовий здобуток письменника. Аксонометричний підхід до аналізу прозової спадщини дає змогу виявити перспективи й потенційні можливості, що їх конкретний твір відкриває для написання наступних творів. Франкову прозу досліджено здебільшого в хронологічній послідовності, звернено увагу на валентні можливості одного твору стосовно до іншого з погляду поетики, естетики та рецепції. Аксонометрія уможливує з'ясування поетикальних особливостей окремих творів та прозових збірок, розкриття їхнього ідейно-естетичного та змістово-формального потенціалу, виявлення тематичної, жанрової, наративної, структурної, семіотичної, стильової специфіки. З погляду поетики художній твір розглянуто як відкриту змістоформальну ейдологічну систему, яка темою, проблемою, жанровими показниками поєднана з іншими типологічно схожими явищами. З погляду естетики досліджено зміни авторських настанов до моделювання художнього світу на різних етапах творчості.

У книжці проаналізовано рецепцію Франкової прози у прижиттєвій критиці (до 1916 року включно) – в рецензіях, літературних портретах, історико-літературних працях, порівняльних студіях, передмовах, бібліографічних замітках, листах, спогадах, анонсах, щоденникових записах, цензурних матеріалах, некрологах, принагідних згадках.

**Ключові слова:** Іван Франко, проза, поетика, естетика, рецепція, аксонометричний підхід, історія української літератури, ідейно-естетичний та змістоформальний потенціал, ейдологічна система, тематична, жанрова, наративна, структурна, семіотична, стильова специфіка, прижиттєва критика.

**Легкий Н. З. Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критике.** – Монографія.

Диссертация на соискание учёной степени доктора филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Львовский

национальный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины, Львов, 2021.

В монографии исследована траектория развития прозы Ивана Франко – от первых, ученических попыток и романтично-готического романа до новейших, в основном модернистических произведений начала XX в. Работа из современных исследовательских позиций изучает феномен прозы И. Франко как целостного явления в истории литературы, с использованием новых методов и новейших наработок в сфере методологии и литературоведения.

В работе впервые с позиций аксонометрии проанализировано прозовое наследие писателя. Аксонометрический подход к анализу позволяет обозначить перспективы и потенциальные возможности, которые конкретное произведение открывает для написания следующих. Проза И. Франко исследована в линейной последовательности, обращено внимание на валентные возможности одного произведения по отношению к другому с точки зрения поэтики, эстетики и рецепции. Аксонометрия даёт возможность определить поэтикальные особенности отдельных произведений и прозовых сборников, раскрыть их идейно-эстетический и формально-содержательный потенциал, изучить тематическую, жанровую, нарративную, структурную, семиотическую, стилистическую специфику. С точки зрения поэтики художественное произведение анализируется как открытая формально-содержательная эйдологическая система, которая темой, проблемой, жанровыми показателями соединена с другими типологично подобными явлениями. С точки же зрения эстетики исследованы изменения авторских установок касательно моделирования художественного мира на разных этапах творчества.

В книге проанализирована рецепция прозы И. Франко в прижизненной критике (до 1916 года включительно) – в рецензиях, литературных портретах, историко-литературных трудах, сравнительных работах, предисловиях, библиографических заметках, письмах, воспоминаниях, анонсах, дневниковых записках, цензурных материалах, некрологах, попутных упоминаниях.

**Ключевые слова:** Иван Франко, проза, поэтика, эстетика, рецепция, аксонометрический подход, история украинской литературы, идейно-эстетический и содержательно-формальный потенциал, эйдологическая система, тематическая, жанровая, нарративная, структурная, семиотичная, стилистическая специфика, прижизненная критика.

**Lehkyi, M. Z. Ivan Franko's prose: poetics, aesthetics, reception in criticism.** – Scientific work.

The Thesis for a scientific degree of the Doctor of Philological Sciences in specialty 10.01.01 – Ukrainian Literature. – Ivan Franko National University of Lviv of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

The monograph comprehends the trajectory of the development of Ivan Franko's prose – from the first, student attempts and romantic-Gothic novel to the latest, mostly modernist works of the early twentieth century. The proposed work from modern research positions comprehends the phenomenon of Franko's prose as a

holistic occurrence in the history of literature, using new research methods and the latest developments in the fields of methodology and literary criticism (including studies of Ivan Franko's activity).

In the work for the first time from the standpoint of axonometry the prose achievement of the writer is investigated. The works of Ivan Franko are considered in chronological order (chronologically), also adhering to the aesthetic-stylistic (romanticism and gothic, naturalism, modernism), character-thematic (works on the lives of workers, peasants, artisans, burghers, gentry, intellectuals), plot- thematic (historical, love, pedagogical, self-reflective plots) and genealogical (genre) principles (novel, story, short story, notice, novella, outline, parable, fairy tale, essay, fragmentary genres).

The axonometric approach to the analysis of prose heritage makes it possible to identify the prospects and potential opportunities that a particular work opens for the writing of subsequent works. Franko's prose is studied mostly in a linear; attention is paid to the valence possibilities of one work in relation to another in terms of poetics, aesthetics and reception. Axonometry makes it possible to clarify the poetic features of individual works and prose collections, to reveal their ideological-aesthetic and semantic-formal potential, to identify thematic, genre, narrative, structural, semiotic, stylistic specifics. In the field of poetics, the genre qualifications of works (poetics of the genre), the specifics of the image-character world (poetics of imagery), narrative forms and their various deviations, especially in large-format works (poetics of narration), interaction of semantic-formal elements, which give the reader an idea the artistic world of a certain work and its meaning('s) (poetics of plot and composition), stylistic constants and variations, variants, deviations, bifurcations, etc. (poetics of style). Composition is considered as an open content-based eidological system, which is combined with other typologically similar phenomena by theme, problem, genre indicators. The poetic approach to the interpretation of texts fully illustrates *the syntagmatics*, i. e. the patterns of combination of texts in a particular set (system), *semantics* (decoding of certain characters encrypted with specific codes: generally cultural, nationally cultural, individual, etc.) and *pragmatics* (identifying connections between signs).

From the point of view of aesthetics, changes in the author's guidelines for modeling the art world at different stages of creation are studied. The aesthetic approach to the comprehension of Franko's prose involves the use of double optics: through the eyepiece of poetics one must also see the psycho-existential silhouette of the author, his plans, intentions and ways of their realization, and feel this *Zeitgeist*, on the principles of which the artist created.

Necessary for consideration of the writer's prose are, in addition, *biographical* (each work is a reflection of the author's biography), *psychological* (imprint of his psychology), *structural* (identification of the main semantic and formal units of the work, elucidation of mechanisms of interaction between them), *semiotic* (search for significant elements of the text that enlighten its meanings), *hermeneutic* (explanation of the work in accordance with the author's intentions), *receptive-aesthetic*

(clarification of the peculiarities of the reception of the work through the eyes of contemporaries) methods.

Any work of art becomes a cultural heritage of society only when it is actualized in the minds of readers and retains *receptive meanings*. The book analyzes the reception of Franko's prose in life criticism (until 1916 inclusive) – in reviews, literary portraits, historical and literary works, comparative studies, prefaces, bibliographic notes, letters, memoirs, announcements, diaries, censorship materials, obituaries, occasional mentions. Each critical manifestation bears the imprint of the psychomental constitution of the critic, his worldview, aesthetic attitude to the text itself and (often) to the figure of the author. However, a literary work becomes a full-blooded phenomenon of the literary process when it is actualized in the mind of the recipient reader and (very importantly) becomes the object of various decodings. The application of these methods and approaches will allow to comprehend the prose heritage of Ivan Franko in its immanent sense, as well as in the context of the development of Ukrainian and – more broadly – European prose of the mid-nineteenth – early twentieth century.

**Key words:** Ivan Franko, prose, poetics, aesthetics, reception, axonometric approach, history of Ukrainian literature, ideological-aesthetic and content-formal potential, eidological system, thematic, genre, narrative, structural, semiotic, stylistic specificity, life criticism.



Підписано до друку 13.08.2021 р. Формат 60×84/16.  
Ум. друк. арк. 2,09. Друк на різнографі.  
Наклад 100 прим. Зам. № 70.

---

Львівський національний університет імені Івана Франка.  
*бул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників  
і розповсюджувачів видавничої продукції.  
Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.